

обработватъ.¹ Навеждайки редица източници, отнасящи се до закрепостяването въ България, Д-ръ Н. Б. заключава: „Отъ тѣзи български паметници става ясно, че крепостничеството въ България не само обемало цѣлото земеделско население, но и меката форма на колоната, на прикрепяване къмъ земята, безъ да изгуби личната си свобода, постепенно изгубва последната, обръща се въ движима собственост на болярската класа и изпада въ социално положение близко до робството.“²

Пълно закрепостяване. Единъ отъ нашитѣ изследвачи на манастирскитѣ стопанства въ срѣднитѣ вѣкове, Д-ръ Иванъ Сакжзовъ, въ своитѣ изследвания дава една ясна картина за данъчната политика на манастиритѣ, за тежкитѣ задължения на закрепостенитѣ селяни; за даряванитѣ манастири отъ царетѣ съ земя и населяващитѣ я селяни. „Царската власть — пише д-ръ Иванъ Сакжзовъ — когато е дарявала нѣкой манастиръ, е прехвърляла на последния, заедно съ собствеността на обширнитѣ домени, и свободното право на разпореждане съ всички работни ръце, които сж ги населявали, и то безъ разлика на социалното и правното имъ положение. Използуването на безплатния трудъ на своитѣ зависими люде е било само една часть отъ общата данъчна система на срѣдновѣковнитѣ ни манастири, на която именно система се дължатъ както голѣмитѣ манастирски доходи, тъй и блѣсъкътъ и величието на нашето духовенство и голѣмото значение, което то е играло въ политическитѣ сждбини на нацията. Общо данъцитѣ на манастирскитѣ стопанства сж били два вида: лични трудови задължения (повинности) и натурални данъци — прѣки и косвени.“³

Българскиятъ феодализъмъ въ своята основа се е крепилъ единствено на крепостническа система. Закрепостени сж били не само селянитѣ, на които сж били отнети земитѣ, но сж били закрепостени и занаятчиитѣ, пъкъ даже и висшето духовенство — свещеницитѣ, т. е. цѣлиятъ нисшъ духовенъ клиръ. Нѣкои отъ последнитѣ можели да се освободятъ отъ крепостничество само ако достигнатъ епископски чинъ, т. е. владишки санъ. Тежеститѣ на феодалния режимъ сж падали изключително върху закрепостеното селско земеделско население, което е било фактическо, пълно робство. Така е било презъ периода на първото българско царство, което поло-

¹ К. Иречекъ, Ист. бълг. 304—306.

² Д-ръ Н. Б., пакъ тамъ, сс. 696—698.

³ Д-ръ Ив. Сакжзовъ, Данъчната система въ срѣдновѣковнитѣ ни манастири. Спис. Духовна култура, кн. 20—21, с. 125.